

HET EEUWIG JONGENSHART

Het eeuwig jongenshart

Dagboeken van Bram Vermeulen

SAMENGESTELD DOOR

Just Enschedé

MET EEN VOORWOORD VAN

Ernst Jansz

Nijgh & Van Ditmar
Amsterdam

Deze uitgave is mede tot stand gekomen door een subsidie
van het Stichting Elise Mathilde Fonds

www.nijghenvanditmar.nl

www.bramvermeulen.nl

Copyright © erven Bram Vermeulen 2021

Copyright inleidende en toelichtende teksten © Just Enschedé

Omslag Paul Pollmann

Omslagbeeld © Corbino

Typografie Zeno Carpentier Alting

NUR 320 / ISBN 978 90 388 1102 4

Bram

Alles aan hem was groot. Zijn aanwezigheid vulde de ruimte. Zijn ferme stappen, zijn luide stem, zijn schaterende lach. Maar soms werd de grote, luidruchtige Bram stil. Trok hij zich terug. Op anders wellicht verloren momenten in kleed- en hotelkamers, in studio's tijdens het mixen van de opnames van zijn albums. Dat waren de momenten met zijn dagboek.

Nu ik erin mag lezen is het alsof hij weer naast me zit. De ruimte vult alsof hij nooit is weggeweest. Ja, dit is Bram. Dit zijn zijn woorden. Zijn ideeën. Ooit neergeschreven in kleine zwart-rode boekjes. Elk woord met evenveel aandacht in dat fraaie handschrift. Altijd vulpen. Ik herinner me rode inkt. Of heeft de tijd mijn herinneringen gekleurd?

Ik herinner mij vele momenten. Natuurlijk vooral momenten van muziek. Bram op het podium, achter de piano terwijl de tranen over zijn wangen stromen. De stiltes als het publiek in de zaal de adem inhoudt, de gesprekken die de instrumenten met elkaar voeren. Het samen klinken van de mannenstemmen. De ontlading als de muzikanten, zonder afspraak, het lied op precies hetzelfde moment hebben beëindigd. Eigenlijk het samen ademen.

Ja, op die manier en op zulke momenten zou je muziek met groot gemak *liefde* kunnen noemen.

Maar ook buiten de muziek. De enthousiaste Bram, de woeste Bram, de stille Bram. Verhalen. Gesprekken. Herkenning.

Het waren de jaren waarin wij samen werkten aan zijn albums, optraden in zijn geliefde Vlaanderen. Want Vlaanderen, daar was het te doen. Nederland was niet geïnteresseerd in Bram Vermeulen. In het landschap waarin hij zich bewoog. De afslag die hij, aanvankelijk misschien ongewild en aarzelend, maar later des te gretiger had genomen, weg van de snelweg, weg van de succesformule.

Bram reisde, zocht, keek om zich heen, ontdekte, verwonderde zich, schreef en zong erover. En Vlaanderen reisde met hem mee, luisterde naar zijn bevindingen, dronk zijn woorden, laafde zich aan zijn kennis. Vlaanderen omhelsde hem. Onstuitend.

En dan nu hier, in dit boek: zijn prachtige observaties. Van de buitenwereld, de mensen die hem omringen, de stad, de natuur, de aarde, het heelal. Maar evenzeer van de binnenwereld. We zien een man die in staat is zichzelf te observeren. En ja, wel, die angsten ziet, twijfels, jaloezie, wanhoop, eenzaamheid. En gaandeweg, de jaren, het dagboek, deze ontstijgt of althans: zich ermee met verzoent. Zich herinnert wat de diepere betekenis is van mens-zijn. Wat de aarde zou kunnen zijn, wellicht ooit geweest is, met de mens als een respectvolle, bescheiden, onbevangen en vrolijke medebewoner, dankbaar om een onderdeel te mogen zijn van dat prachtige en wonderlijke geheel.

Bram.

Zo zie ik hem: een dappere, soms in wanhoop, soms met machtige slagen tegen-de-stroom-in-zwemmer. Een onafhankelijk en soeverein denker. Mijn god, wat hebben we daar behoefte aan.

Veel van de in dit boek neergeschreven zinnen zijn me uit het hart gegrepen. Mag ik even citeren?

Polonaise. Wanneer mensen achter elkaar aan hossen, willoos achter elkaar aan, als kuddedieren. Wanneer ze precies doen wat de an-

der vóór ze doet, zodat ze zelf niet hoeven denken. Zo zie ik steeds meer de wereld om mij heen. Maar pas op, ik neem daar geen genoeg mee. Ik verweer mij.

Ernst Jansz

Neerkant, augustus 2021

Bram Vermeulen en zijn dagboek

Het leven van Bram Vermeulen begint op 13 oktober 1946 in Den Haag. Hij is de jongste zoon van Gerrit 'Grup' Vermeulen, rijksambtenaar en de gewezen apothekersassistente Rudolfine 'Rudy' Plasschaert. Zijn broer Kees is vier jaar ouder, zijn broer Jaap twee. Het gezin huist in een krap bemeten bovenwoning in de Morelstraat. In de huiskamer staat een piano.

Na de lagere school gaat Bram aan de andere kant van Den Haag naar het Haags Montessori Lyceum. Die school levert hem drie zaken op. Hij leert er zijn werk te organiseren en in te delen. Daarnaast leert hij er zijn latere vrouw Titia Kiewiet de Jonge kennen. En daar weer naast raakt hij verzeild in een sportcarrière. Zijn gymnastiekleraar Kees van Zweeden is ook coach van het Nederlands volleybalteam en hij zet Bram aan het volleyballen. Bram blijkt een trainingsbeest, wordt hoofdklassespeler en zit op zijn zeventiende in het Nederlands team.

Na zijn eindexamen hbs-b trekt Bram naar Amsterdam om psychologie te gaan studeren. Idem dito Titia, om aan de Vogue Studio een modeopleiding te volgen. Bram wordt lid van het Amsterdams Studenten Corps en daar ontmoet hij na verloop van tijd Freek de Jonge, een provinciale boemelstudent die ervan droomt in het voetspoor van Toon Hermans te treden. De boemelstudent en het trainingsbeest – dat ook een aardig deuntje piano speelt – hebben een klik en die klik levert Neerlands Hoop in Bange Dagen op. Freek schrijft de teksten en jaagt de lach in de zaal, Bram schrijft en speelt de mu-

ziek en bepaalt het toneelbeeld. Hun samenzang is niet altijd wel-
luidend maar steevast indringend. Neerlands Hoop groeit uit tot het
meest spraakmakende en vernieuwende cabaret van de jaren zeventig.
Eerst schuift Bram de psychologiestudie aan de kant, daarna het
volleyballen. Neerlands Hoop, dat is Bram & Freek, dat zijn theater-
tournees, grammofoonplaten, televisieshows. In heel Nederland, en
na verloop van tijd ook in België. Bram en Titia trouwen in 1970 en
krijgen twee dochters, Tamara in 1975 en Katarina in 1977.

In 1979 beëindigt Freek de Jonge hun samenwerking. Hij stoomt
volle kracht door als cabaretsolist. Bram voelt zich niet alleen aan de
kant gezet door Freek, maar ook door zo ongeveer de hele Amster-
damse goegemeente. Gevormd als hij is door de Beatles, Bob Dylan
en alles wat daaromheen hangt, stort hij zich in de popmuziek. Als
Bram Vermeulen & de Toekomst brengt hij langspeelplaten uit –
voor het eerst schrijft hij zelf zijn teksten. De groep trekt langs de
poppodia. Er is werk, er is publiek, er is plaatverkoop, er is zelfs de
bekroning met een Edison. Tegelijk is er voor Bram de overgang van
breed bespiegelde theaterkleedkamers naar rommelhokken vol klap-
stoelen en biervaten. En er komen geen hits. Hij gaat bijklussen bij
het NOS-televisieprogramma De Tweede Natuur. Drie seizoenen
lang bedenkt hij onderwerpen, presenteert hij en verzorgt hij mu-
ziekscores.

Na een conflict wordt de Toekomst-groep opgedoekt. Bram pro-
beert het nog even met andere begeleiders als Oom Bram en zijn
Neeffes, maar allengs wordt het hem duidelijk dat popmuziek voor
hem een doodlopende straat is. Het album dat hij nog begeleid door
de Neeffes opneemt, komt als een soloalbum uit. En wint net zo goed
een Edison. Begin 1984 treedt hij toe tot het Werkteater.

Was Neerlands Hoop het boegbeeld van het Nederlandse cabaret
in de jaren zeventig, voor het toneel was dat het Werkteater. Een
collectief met een twaalfstal leden, vernieuwend in hun werkwijze en
in hoe ze hun publiek opzochten. 's Zomers gaat het Werkteater op
pad met een tentvoorstelling. Bram werkt mee aan de tentproductie
Tussen Hemel en Aarde. Hij ontmoet er drummer Edward 'Eddie'
B. Wahr en met hem zet hij in hoog tempo een duoconcert op poten
dat ze Het Leven noemen.

Bij het Werkteater ontmoet Bram ook Shireen Strooker, lid van het eerste uur van het collectief. En Bram en Shireen raken hevig verliefd.

Shireen Strooker deelt met Bram een Haagse jeugd. Zij werd daar in 1935 geboren uit een Indiase moeder en een Nederlandse vader. Haar levenspad liep zonder omwegen naar het toneel. Na haar eindexamen Toneelschool in 1957 speelde ze enkele jaren bij De Nederlandse Comedie, het prestigieuze Amsterdamse stadsgezelschap. Daarna was ze aan wisselende gezelschappen verbonden, terwijl ze geleidelijk ook het regisseren oppakte. Toenemende onvrede met de toneelsituatie bracht haar in 1970 aan de wieg van het Werkteater.

In 1984 woont Shireen met haar man Peter Faber in een benedenhuis aan de Johannes Verhulststraat in Amsterdam. Peter Faber is van oorsprong mimespeler. Ook hij voegde zich in 1970 bij het Werkteater. Hij verliet de groep zeven jaar later om elders voor film en theater te gaan spelen. Shireen en Peter hebben twee zoons, Daan is 12 en Jesse 11 jaar. Ook Devika, Shireens 20-jarige dochter, geboren uit haar relatie met acteur Ton Lensink, komt regelmatig in de Johannes Verhulststraat over de vloer.

Bram Vermeulen met Shireen Strooker. Disruptie in het huis aan de Keizersgracht, waar Bram woonde met Titia, Tamara en Katarina. Disruptie in de Johannes Verhulststraat.

En zo wordt 23 augustus 1984 de dag dat Bram een dagboek begint. Hij schaft er een gelinieerd opschrijfboekje voor aan met zwarte harde kaft voorzien van een felrode rug en dito hoeken. Los van de therapeutische motieven die hij voor deze stap gehad kan hebben – helderheid en lijn brengen in de chaos in zijn hoofd – is er een ander krachtig motief: Bram en Shireen nemen zich voor allebei een dagboek te schrijven om het aan elkaar voor te kunnen lezen. Verliefd tussen twee gezinnen in kunnen ze niet voortdurend bij elkaar zijn.

Over het dagboek van Shireen wordt al gauw niets meer vernomen. Maar het dagboek van Bram, hij is er de rest van zijn leven mee doorgegaan, meer dan 20 jaar lang. Met grote vormvastheid heeft hij 67 boekjes boordevol geschreven, meer dan 13.000 pagina's. Het overgrote deel met steeds andere kleuren vulpen, want van een balpen ging zijn hand te hard drukken, vond hij. Hij wisselt het pro-

za van de dag af met aanzetten tot poëzie en liedteksten, vaardige pentekeningen, foto's van anderen en krantenknipsels.

Zoals gebruikelijk bij dagboeken komt de misère van alledag ruimer aan bod dan de grandeur. Naast zijn privéscores boekstaaft Bram het verloop van zijn carrière als maker en vertolker van liederen, als bedenker en presentator van tv-programma's en als passant op een groot aantal creatieve zijpaden waar zijn grillige multitalent en zijn tomeloze energie hem brachten. Als volleybalinternational in de jaren zestig en als helft van Neerlands Hoop in Bange Dagen in de jaren zeventig wist hij niet beter dan dat succes vanzelf kwam. Die situatie is in de jaren tachtig radicaal voorbij. Na de breuk met Freek de Jonge moet hij zichzelf uitvinden en, in ieder geval in Nederland, opereren op een speelveld waarvan de krijtlijnen door zijn oude kompaan lijken getrokken. In Vlaanderen zijn die krijtlijnen er niet en wordt hij zonder reserve gewaardeerd en geliefd. De worsteling die dat oplevert is in zijn dagboek stap voor stap te volgen, met de hoge toppen en diepe dalen die stroken met zijn gulle temperament. Regelmatig blikt hij terug op eerdere episodes in zijn leven, inclusief zijn Haagse jeugd en het gezin waar hij uit voortkomt.

Van dagboek naar dit boek

Hoewel er dagen waren dat Bram niet aan zijn dagboek toekwam, heeft hij per dag meestal op verschillende tijdstippen geschreven of over meerdere onderwerpen. Vanaf de allereerste dag heeft hij die stukken van elkaar gescheiden door een zwart driehoekje ▲. Noemen we een stukje tussen twee ▲▲ een fragment, dan bestaat het totale dagboek uit bijna 16.000 fragmenten. In lengte variëren ze van één zin tot meerdere pagina's. Er zijn dagen met één enkel fragment, maar tijdens vakantie-reizen kon hij er zomaar een dozijn uit knallen.

Al lezend in het dagboek daagde bij mij het idee dat een keuze uit complete dagen de lezer al gauw zou platslaan. Een keuze uit fragmenten van fragmenten zou daarentegen een wezenloze aforismebundel opleveren. Zo kwam ik uit op een compilatie van complete fragmenten. Dat leek me de beste manier om Bram in al zijn overladenheid over het voetlicht te krijgen.

Maar welke van die 16.000 fragmenten?

De gekozen fragmenten hebben ieder een of meer van de volgende kenmerken:

- ze laten de hoofdlijnen van Brams levensloop zien,
- ze verduidelijken de totstandkoming van zijn liederen (van Bram mogen we nooit 'lied' of 'liedje' zeggen),
- ze geven een beeld van zijn concert- en opnamepraktijk,
- ze laten iets zien van zijn persoonlijke groei en ontwikkeling,
- ze werpen licht op zijn nevenactiviteiten (televisie, tekenen & schilderen, compositie, decorontwerp, dichten & schrijven, coachen & lesgeven),
- ze blikken terug op zijn verleden (Haagse jeugd, volleybal, Nederlands Hoop, Toekomstjaren),
- ze geven een indruk van zijn privésituatie en de invloed daarvan op zijn werk.

Door Brams dagen hebben altijd meerdere breuklijnen gelopen. De meeste werden veroorzaakt doordat hij zijn aandacht verdeelde over een groot aantal verschillende activiteiten. En tijdens zijn tournees was er een andere belangrijke breuklijn. Die liep tussen het repertoire waarmee hij als uitvoerend artiest op tournee was en het repertoire dat de scheppende artiest aan het uitbroeden was. De tournee hield hem bezig in de avonduren, het nieuwe repertoire de rest van de dag. Inclusief vakanties, de momenten dat hij zijn tuin in Oudendijk schoffelde en de nachten dat hij slecht sliep.

De hoofdstukindeling in dit boek kiest voor het uitbroeden. Zij volgt Brams creatieve proces. Een hoofdstuk is niet ten einde bij de laatste speelbeurt van een tournee, ook niet bij de première, maar op het moment dat Bram in beslag genomen raakt door iets nieuws. In het meest extreme geval gebeurde dat op het moment dat de allereerste voorstelling van zijn lopende project nog voor de deur stond.

Lastig te volgen? Af en toe wel. Daarom begint elk hoofdstuk met een korte inleiding waarin de zaken op dat ogenschijnlijk toevallige moment op een rij zijn gezet. En onder aan elke opgenomen dag volgt een toelichting op personen en situaties. Om die beknopt te houden, geven ze alleen de informatie die voor die ene dag relevant was. Niet wat eraan voorafging of wat erop volgde. Omdat dit boek

zijn lezers zowel in Nederland als in Vlaanderen hoopt te vinden, kan een toelichting af en toe overbodig aandoen. In dat geval is ze bestemd voor de ándere helft van het lezerspubliek.

Zo volgt dit boek twintig jaar uit Brams leven. Om hem dichterbij te brengen heb ik elk fragment zo letterlijk mogelijk weergegeven. Dat betekent dat de spelling niet consequent is. De invloed van de jaren zestig, van de spelling van Provo en Hitweek, slijt in de loop der tijd langzaam weg, dat is onderdeel van Brams geschiedenis. Met persoonsnamen kon hij behoorlijk harrewarren; de markante staaltjes daarvan heb ik gehandhaafd. Evidente schrijffouten heb ik verbeterd. Af en toe heb ik een zin iets lopender gemaakt door een woord te verplaatsen. Maar altijd terughoudend. Een dagboek is nu eenmaal geen asfaltbaan, een dagboek is een onverharde weg waarop de effen stukken plots worden onderbroken door kuilen of vorstribbels.

De liedteksten die in het boek zijn opgenomen heb ik overgenomen zoals Bram ze heet van de naald genoteerd heeft. Het zijn dus oerversies. Wie Brams muziek beluistert of de moeite neemt om een van zijn twee gepubliceerde tekstenbundels te raadplegen, kan heel wat verschillen tegenkomen.

In precies vier gevallen waarin een gedeelte van een fragment in mijn ogen onmisbaar was en een ander gedeelte extreem overbodig of cryptisch, heb ik gezondigd tegen mijn uitgangspunt alleen hele fragmenten weer te geven. Het weglatingsteken [...] laat dat zien.

Bij de aanduiding van weekdagen of maanden kon Bram zich makkelijk verschrijven. Dat hij eens zijn belevenissen op de 31ste september beschreef, kan aan zijn hang naar het buitenzintuiglijke toegeschreven worden. Hoe dan ook, voor een soepeler navigatie heb ik de aanduidingen van datum en plaats gelijkgelegd. Als hij thuis schreef, is dat herkenbaar aan de straatnaam – met uitzondering van zijn laatste Vlaamse stek in Mariakerke. Voor de rest heb ik alle oorden die hij in Nederland en Vlaanderen aandeed, zonder nadere aanduiding vermeld. Brams binnenland was niet Nederland of België, het was het Nederlandse taalgebied. Er zullen weinig rondreizende artiesten zijn die dat gebied zo grondig hebben afgegraasd als hij. Hij noemde zich dan ook 'de zingende chauffeur'.

Een keuze uit een groter geheel is altijd een persoonlijke. De mij-

ne is onvermijdelijk gekleurd door mijn historie met Bram. Als jonge studenten raakten wij bevriend en toen drie jaar later Bram en Freek serieus werk maakten van Neerlands Hoop, werd ik hun manager. Dat ben ik elf jaar geweest. Toen het duo uit elkaar viel, was ik al vertrokken.

Nadien heb ik Brams concerten regelmatig bijgewoond en spraken we elkaar sporadisch. Dat leek in niets meer op de intensieve omgang van de beginjaren. Zijn en mijn beperkte talent voor vriendschap zijn daar debet aan. Maar dankzij die intensieve beginjaren hadden we bij die sporadische gelegenheden aan een half woord genoeg.

Brams dagboeken bleven na zijn dood bij Shireen Strooker. Toen zij niet meer zelfstandig kon wonen, kwamen ze terecht bij Tamara en Katarina Vermeulen, die de hoeders zijn van hun vaders artistieke erfgoed. Twee jaar geleden vroegen zij of ik ervoor voelde mij in de dagboeken te verdiepen. Dit boek is het resultaat. Hun vertrouwen in mij maakt mij verlegen. In montere eendracht hebben we het concept voor dit boek ontwikkeld en de puntjes op de i gezet. Het eeuwig jongenshart dankt zijn bestaan aan hun initiatief.

Dank aan uitgeverij Nijgh & Van Ditmar, die kort na zijn dood al twee Bram-titels uitbracht. Dank aan het Stichting Elise Mathilde Fonds, dat een financiële bijdrage leverde aan de ontwikkelfase. Voor nadere inlichtingen dank ik Daan Faber, Ernst Jansz, Freek de Jonge, Titia Kiewiet de Jonge, Steven Schotte, Devika Strooker, Jean Tant, Kees Vermeulen, Eddie B. Wahr en Jane Waltman. Voor mijn vrouw Els, die mijn Bram-verleden deelt, is het woord 'dank' te karig.

Zei daar iemand dat-ie aan een half woord van Bram genoeg had? Ik kreeg er twee miljoen. Ik moet denken aan de woorden die aan een overlevende van de Titanic worden toegeschreven: 'I ordered some ice, but this is ridiculous.'

Just Enschedé

Amsterdam, augustus 2021

Inhoud

1	Grond	21
2	Rode wijn	57
3	Gezellig	93
4	Dans Met Mij	115
5	Vriend & Vijand	137
6	Toeters & Bellen	179
7	Achter Mijn Ogen	218
8	Tijd / Vrije Tijd	268
9	Polonaise	291
10	De Beuk Erin	311
11	De Verzameling	357
12	De Mannen	399
13	Zonder Titel	418
14	De Wandeling	428
	Playlist	455
	Tijdlijn	456
	Verder lezen en luisteren	463
	Titelregister	465
	Personenregister	469

Voorzichtig

voorzichtig moet je deze letters lezen
ze zeggen zelden wat er staat
en wat er staat is zeker niet bewezen

het is wat ik er nog van overlaat
en al duurt die waarheid dan maar even
het geeft mijn wezen maat

en wat ik niet heb neergeschreven
doet net alsof het niet bestaat
zo breng ik orde in mijn leven

de wanhoop die daaraan voorafgaat
ik zal haar de kans niet geven

Bram Vermeulen, dagboek, 21 januari 2003

^{4 uur}
Donderdag 23 Augustus. Kamer bij Bo & Monica
betrokken. Precies geografies tussen thuis en Sharon
huis in. Symbooliek (Van huis weggeend of beter)
Het huis verlatend zag ik hoe de stronk van een
grote grachtenboom uit de grond getrokken werd.
(Ontworteld) In de grond zitten de wortels vast. Van
de grond zet je je af. Kamer leem, groot raamen zon.
Atlas ligt eemondig. De steen van Titia, hees viel.
En uit marmereen stuk zep, opgevoit muren hoop
op de terugweg vanuit Italië. Messa di Rexe. "Be-
weer hem, het is mijn ziel." Ligt op de tafel naast
de kamer 6 loka. Geen we de wereld als symbool
zien? Krijgt alles betekenis? Bo en Monica in bed.
De boulevard of Broken dreams, boefje trans-
telas in de verzengende bierhutte. Oude bekende
gezichten. Het leven ging door. De zon heeft het
alleen van buiten binnen gemaakt. Binnen
geeft de vultaan door. Boulevard levert, veldjourn-
listiek voor de bl. In word nou 7 eet Amsterdam!

I Grond

Op de dag dat hij zijn dagboek begint, 23 augustus 1984, is Bram Vermeulen 37 jaar oud. Hij is hevig verliefd, zijn huwelijk is op de klippen en zijn carrière is in de rui. Die 23ste augustus is in Amsterdam een dag in de laatste week van de schoolvakantie. Het is de dag waarop Bram definitief zijn huis aan de Keizersgracht verlaat en een tijdelijke kamer in de stad betreft. In zijn huis blijven zijn vrouw Titia Kiewiet de Jonge en hun twee dochters Tamara en Katarina achter. Bram en Titia zijn twintig jaar met elkaar geweest en in 1970 getrouwd. Tamara is nu 8 jaar en Katarina 7.

Bram heeft werk gevonden bij het Werkteater, waar hij samen met Eddie B. Wahr de muziek verzorgt bij de voorstelling Tussen Hemel en Aarde, die het Werkteater in de zomer speelt in een tent. Ook speelt hij af en toe samen met Eddie het duoconcert Het Leven. Bram hoopt de samenwerking met Eddie voort te kunnen zetten. Waarschijnlijk heeft hij die voortzetting in zijn hoofd al een naam gegeven: Grond.

Donderdag 23 augustus. 4 uur. Kamer bij Bo & Monica betrokken. Precies geografies tussen thuis en Shireen huis in. Symboliek (van huis weggaand of beter). Het huis verlatend zag ik hoe de stronk van een grote grachtenboom uit de grond getrokken werd (ontworteld). In de grond zitten de wortels vast. Van de grond zet je je af. Kamer klein, groot raam en zon. Alles lijkt

eenvoudig. De steen van Titia, haar ziel. Een witmarmeren stuk zeep, opgevist in wanhoop op de terugweg vanuit Italië, Massa di Mare. 'Bewaar hem, het is mijn ziel.' Ligt op de tafel naast de kamer 6-klok. Gaan we de wereld als symbool zien? Krijgt alles betekenis? Bo en Monica in bad. De Boulevard of Broken Dreams, beetje troosteloos in de verzengende broeihitte. Oude bekende gezichten. Het leven ging door. De zon heeft het alleen van buiten bruiner gemaakt. Binnen gaat de rotzooi door. Boulevardkrant, riooljournalistiek voor de lol. Ik word nooit een Amsterdammer! We gaan (we = Bo, Monica, Bram) Japans eten. Het verkeer door het open raam. Studententijdgevoel. Paddestoelen van de stad, schrijft Cortázar. Na 1 uur ben ik al hopeloos. Shireen waar blijf je? Ken ik je nog? Ik hou van je!

Bo Rienks, ook wel Jago-Bo, deed toneelvormgeving voor het Werkteater, ook voor *Tussen Hemel en Aarde*.

Kamer 6-klok Mogelijk een klok meegenomen uit kamer 6 van een pension in Arnhem, waar Shireen en Bram een van hun eerste nachten samen doorbrachten.

Boulevard of Broken Dreams Reizend tentenfestival, voorloper van De Parade.

Julio **Cortázar** Argentijns schrijver, eerder dat jaar overleden.

Zondag 26 augustus. Intuïtie: volgens mij weet iedereen ergens allang wat er allemaal moet gebeuren, ikzelf ook, maar wat een werk om die weg te ontruimen. Wat moeilijk gewoon te aanvaarden en te doen. Is dat twijfel? ▲ Ik heb Titia niet opgebeld. Geen zin in toestanden. Opgebouwd in de tent en een extra middag-repetitievoorstelling gegeven. Nuttig dus behoorlijk. Ik schrik als ik kleine blonde meisjes zie. Mijn hart springt van angst en vreugde. Mijn dochters, hoe gaat dit? Vanavond komt de familie Faber kijken. Ongelofelijk hoe weinig ik van die manier begrijp. Dat langs elkaar en genoeg nemen met indirect en hint. Hou ik dat vol. Wil ik daar deel van zijn? Ik niet dus. Maar nu zou ik niet weten wat anders of hoe anders. Zonder me er bij neer te leggen accepteer ik. Maar voel me bekijker,

toeschouwer van een toneelstuk. ‘Mensen zeggen iets tegen elkaar in de hoop dat andere mensen, toeschouwers, datgene wat er onder, achter zit begrijpen.’ Definitie van toneel. Heb ik genoeg aan dit? ▲ Het verlangen neemt soms zulke grote vormen aan. Vanmiddag in het Stedelijk het antwoordapparaat. Vanavond na de voorstelling aan de telefoon. Voelbare lichamelijke soort pijn. ‘Liefde’ van Joost Belinfante (‘wat kan liefde meedogenloos zijn’). Jaloezie, wat moet ik veel van je leren.

de tent waarin het Werkteater zomervoorstellingen speelde.

‘Liefde’ stond op het repertoire van De Gevestigde Orde, tournee van Bram Vermeulen & de Toekomst, drie leden van Doe Maar en Joost Belinfante, 1982.

Maandag 27 augustus. Wakker geworden voor de wekker. Ze komen langs mijn raam. Wat een vreemd gevoel. Ik zie ze al achterin de auto zitten. Blonde koppies en natuurlijk enthousiast. Nieuwe spullen en naar school. Veilige, gewone school. Kees & Aart. Ik zit zo’n beetje op de uitkijk. Hoop wel/niet dat ik ze zie. Dan zie ik Titia in de rode Renault terugrijden. Gewassen auto. Net zoals het huis zo vreselijk in orde was. 20 jaar rijdt daar en ik zie er tegenop te gaan praten. Het idee in ieder geval Shireen straks lang, aan ’t werk weliswaar, maar echt, te zien, geeft veel kracht. Het leven gaat door. Gewoon door. Al die aardbevingen en orkanen woeden alleen maar in mijn hoofd. De zon hou je niet tegen, die komt toch op. Wat ben ik blij met je groene dagboekschrijf. Iets opgeschreven is onherroepelijker, ook al twijfel ik aan woorden. ▲ Woorden nemen net zo goed iets gevangen als dat ze het uit willen leggen. Als ik over je ogen schrijf, hoe ze hol, diep, vochtig worden en donker, heel donker dan ziet niemand die dit leest jouw ogen. Toch verzint iedereen er ogen bij. Zijn ogen, en klopt er van mijn beeld, mijn ontroerende trillende beeld al helemaal niets meer. Zo liegen woorden altijd, kunnen ze de waarheid bederven (of beter de bedoeling die deze keer waarheid heet).

Kees & Aart Onderwijzers van Tamara en Katarina.

Dinsdag 28 augustus. Ik schrijf op de tafel op de Korte Keizersstraat. 3 hoog. Onafgeverfd, er staan nog spullen. Wat vreemd voel ik mij nu. Dit lukte mij vroeger al nooit. Gaat dit nu wel lukken? Het kamertje bij Bo lijkt nu een paradijs. Alleen zijn, is dat wat ik zo graag wil? Ik weet niet waarheen deze weg leidt, gaat-ie door aan de andere kant van de heuvel, ik kan het niet zien.

Korte Keizersstraat in de Amsterdamse Nieuwmarktbuurt, waar Bram een eigen woning betrok.

Vrijdag 31 augustus. Later bij Shireen, in het bed van Jesse. Ik ben gelukkig omdat ik daar ben, deze maal niet volgens plan, geen afspraak. Ik voel me of ik haar weer versierd heb, of zij mij weer versierd heeft. Hoeveel lagen heeft deze vrouw? Hoeveel deuren kunnen er nog opengemaakt worden door ons twee? Ik besef opeens dat dat wat sliep, dat dier, zoals Shireen het noemt, dat dat sterk aan Freek, de moraliteit, de bange theorie, godsdienst als dwang, leven als regels, kritisch op anderen, gebonden was, gevoel om een programma over te maken. Dat dekentje was het Freekbestaan. Daarin was ik compleet aanvullend. Helemaal die ander, alleen in onrust en ruzies dat beest voelend, als hij zich omdraaide. Het uit elkaar gaan met Freek maakte hem al wakker. Titia heeft hem weer in slaap gekregen, of beter, hem gelaten. Het dier werd een beest. Shireen, wat een helder helder beeld. Het beheerst me. Dank je.

Jesse Faber, jongste zoon van Shireen en Peter Faber.

Zondag 2 september. Het lukte niet best met de monumentenlezing. Ik moest naar George de Bofill-tape ophalen en verzeil zo wat op het Damrak. Beetje honger en verhalen van Jan Portier draai ik de Whopper binnen. Familie Faber. Hoe is het mogelijk? 1 miljoen mensen, 15 vierkante kilometer en ik kom Shireen tegen. Geremd, zenuwachtig. Begrijpen doe ik niets. Lood in de schoenen. Ongelukkig. Jesse en Daan nieuwsgierig, tevreden. Shireen durft niets, angst, ogen. Ik vind haar opeens weer zo pijnlijk mooi. Mijn lijf verlangt dwars door de verwarring heen. Laat haar opbellen. Want ik weet het. Als ik zo die fa-

milie zie wegrijden in die grote auto, whoppers eten. Ik voel de onrust maar begrijp het niet. Tijd, tijd, geef me de ruimte. Ik wil die vrouw en weet niet eens precies waarom. Om haar geilheid, om haar dwarse grillige geest. Om haar humor. Om haar liefde, om haar, om haar, om haar, om haar. Dat verlangen zo sterk kan zijn. God wat word ik klein, wat word ik, wat blijft er op dit soort momenten over. Eenzaam, is dit dat? Wat een rotgevoel, wat een onmacht. Die stille telefoon, dat is eenzaamheid nu. ▲ 12 uur. Ik maak mij ongerust. Titia is nog niet terug uit Maastricht. Dus weet ik niet wat ik doen moet. Stom, stom, stom. Ik moet echt meer contact houden, maar vind het zo moeilijk. Ik vlucht op het ogenblik. Studentenromantiek. Zo'n kamer, maar nu zonder de jeugdros. Alles is echt en ik maak me zorgen verdomme. Shireen belde godzijdank. Kenneth en Devika zijn uit elkaar. Alles tegelijk altijd weer dus. Shireen was schim. Ze durfde niet om te kijken. Ellendig. Zegt dat ze helderheid wil, dit niet meer, dit soort situaties. Eén whopper, hoor ik steeds doorkomen naar de keuken. Alles is echt, het kost me zo'n moeite te vertrouwen, te geloven. Het is ook zo groot om waar te zijn. Ben benieuwd of Shireen een weg vindt met Peter. Dit vluchten houdt ze niet lang vol. Niet als de andere kant zo sterk wordt, als ze zoveel durft en ziet. Wat hou ik van die schorre piepstem, van dat ongeduld. Lieve lieve lieve. Dat woord dat voor haar zoveel meer betekent dan voor mij. Ik heb allemaal nuances, verschillende woorden. Ik bedek en verschuil en deel alleen maar meer in. Slapen ga ik, maar ik ben ongerust. Waar zit Titia, en die twee levens van mij. Godverdomme.

George Hulshof, redacteur van het tv-programma *De Tweede Natuur* dat Bram presenteerde.

Bofill-tape Mogelijk een tape van een aflevering van *De Tweede Natuur* uit 1983, met daarin beelden van het werk van de architect Ricardo Bofill.

Jan Portier Huisvriend van Bram en Titia.

Daan Faber, oudste zoon van Shireen en Peter Faber.

Kenneth Herdigein speelde mee in *Tussen Hemel en Aarde*.

Devika Strooker, dochter van Shireen.